

Stan populacji żubra (*Bison bonasus* L.) w zachodnim regionie Ukrainy

Pawło Khoyetskyy

Ukraiński Narodowy Uniwersytet Leśno-Techniczny, Lwów

The European bison (*Bison bonasus* L.) population status in the Western region of Ukraine

Abstract: Restitution of the European bison in the Western region of Ukraine began in the second half of the 20th century. For the period from 1965 to 1982 the European bison were brought to 5 regions. To the Volyn region, 15 individuals were brought from the Byelovezskaja Pushcha (Byelorussia) in 1965. The highest population number (approximately 200 individuals) the herd reached at the beginning of the 1990s. Since 1992 population is on decrease. During the period between 1992 and 2003, 28 individuals died from various reasons. There have been registered bison migrations outside their home ranges on a distance of 40 – 45 km, and the poaching. Trophy hunting was organised for foreign hunters. During 1991–1999 foreigners bagged there in total 29 European bison. As of 2009 the population is estimated on 15–20 individuals. There are two populations of the European bison in the Lwow region: one in the mountain part, other – in the lowlands. Ten bison captured from Byelovezskaja Pushcha were brought to the mountain part in 1965. The mountain population in mid of the 1990s counted over 30 individuals. Existence of this group is threatened because of considerable decrease of the number. To improve the situation, this herd will be supplemented with genetically selected animals, imported from abroad this June, which after the acclimatisation period will be released to the wild. To the lowland part of the oblast the European bison 6 individuals were brought from Lithuania in 1980. Unfortunately, those animals reproduced badly, there some single individuals migrated to the territory of the nearby Rivne and Ternopil regions. At the beginning of 21st century remained there only 6–8 individuals. With the purpose of population renewal during 2008–2009 new animals were brought from the Vinnytsia region. As of June 2009 this population counts approximately 25 individuals. To the Rivne region, 8 individuals were brought from Belavezskaya Pushcha in 1967. This population ceased to exist in 1978. In 1970 to the hunting grounds of the Tchernivtsi oblast 19 European bison were brought from Berezinskoy (Byelorussia), Okskoy and Prioksko-Terrasny (Russia) preserves. In 1994–1995 this population reached its highest numbers – near 225 individuals. However, since 1996 it decreased to about 70 individuals in 2009.

Key words: Ukraine, *Bison bonasus*, restitution, population numbers

---

Żubra (*Bison bonasus* L.) w pierwszej połowie XX w. niejednokrotnie próbowano reaklimatyzować na Ukrainie. Udanymi okazały się prace reaklimatyzacyjne przeprowadzone w drugiej połowie ubiegłego stulecia. Na początku lat 90-tych XX w. pogłowie gatunku na Ukrainie stanowiło ponad 650 osobników, od połowy lat 90-tych obserwuje się znaczne zmniejszenie liczebności. Coroczne zmniejszenie się pogłowia wahało się w granicach od 6 do 67 osobników, średnio przez rok zmniejszało się prawie o 30 osobników. Według oceny na koniec 2008 r. na Ukrainie występuje około 250 osobników. Spośród 10

obwodów Ukrainy i Autonomicznej Republiki Krymu, gdzie istniały subpopulacje żubra, gatunek zachował się tylko w sześciu. Najkrócej populacja żubra przetrwała w obwodzie Chmielnickim – około 6 lat.

Przyczyny degradacji populacji są różne. W latach 1972–1973 na północne zbocza Gór Krymskich zawieziono 11 żubrów. Wzrost stada był powolny głównie z powodu migracji. Migrujące żubry, wychodziły na obszary upraw, wyrządzały szkody w sadach. W efekcie, stado zostało wywiezione z Krymu na teren obwodu czernihowskiego (Herus, Kryzhanivskiy 2005), gdzie żubry pomyślnie aklimatyzowały się. Największą liczebność 110 osobników to stado osiągnęło w latach 1991–1992. W ciągu lat 1992–2001 z różnych przyczyn zaginęło 16 osobników. Jednak główną przyczyną zmniejszenia liczebności, jak uważają ekolodzy z Czernihowa, jest kłusownictwo. Ostatnie 7 żubrów utonęło (wpadłszy pod lód) w rzece Oster na początku 2007 r. Do tego czasu nie zdarzały się podobne wypadki. Prawdopodobnie, żubry były spłoszone obławą, co zmusiło je do ucieczki przez rzekę po kruchym lodzie.

W 1986 r. 16 żubrów zawieziono do sąsiedniego obwodu sumskiego. W latach 1986–2008 ich liczebność nieznacznie wzrosła, średni przyrost wynosił $-5,85 \pm 1,65\%$. Według szacunków w roku 2008 stado liczyło około 40 osobników.

Do obwodu kijowskiego żubry zostały zawiezione w 1967 r. z Puszczy Białowieskiej w liczbie 8 osobników. W 1984 r. ich liczebność osiągnęła 27 osobników. Część zwierząt została eksportowana, w szczególności na tereny obwodu sumskiego. Aktualnie (2009 r.) ich liczba wynosi 19 osobników.

W Zachodnim regionie Ukrainy udana reaklimatyzacja żubra zaczęła się w 1965 r., gdy zawieziono zwierzęta do obwodu lwowskiego i wołyńskiego. Na tereny obwodu wołyńskiego 15 żubrów przywieziono z Puszczy Białowieskiej w ciągu maja i czerwca 1965 r. (Tatarynov, Diakun 1969). W dynamice populacji żubra obserwuje się znaczny okres (ponad 20 lat) wzrostu liczby pogłowia. Coroczny przyrost wahał się w granicach od 2 (1999 r.) do 25,6% (1981 r.), średni – $11,64 \pm 1,43\%$. W ciągu 26-letniego okresu (1965–1991) zarejestrowano lata obniżenia (1979) albo braku przyrostu (1971, 1986). Największą liczebność populacja żubra osiągnęła na początku lat 90-tych XX w – około 200 osobników. Od 1992 r. zarejestrowano zmniejszenie się liczebności, średnio rocznie o $17,50 \pm 4,61\%$. W latach 1992–2003 z różnych przyczyn zaginęło 28 osobników. Zarejestrowano przemieszczenia żubrów poza granice głównych biotopów występowania o 40–45 km. W latach 90-tych ubiegłego stulecia Ministerstwo Ochrony Środowiska Naturalnego Ukrainy wydało pozwolenie na odstrzały selekcyjne starych żubrów, co spowodowało kłusowanie na żubry przez miejscową ludność. Zgodnie z zawartymi umowami zagraniczni myśliwi polowali na terenach gospodarstwa łowieckiego. W ciągu lat 1991–1999 pozyskali oni 29 żubrów. W ciągu tego okresu poziom pozyskania wahał się w granicach od 1 do 4,1% wielkości stada. Głównym kryterium selekcji była „zła kondycja” zwierząt. Z nieoficjalnych informacji wynika, że zagraniczni myśliwi pozyskiwali nie chore żubry, lecz te o lepszych parametrach trofeowych. Według oceny w 2009 r. stado liczy 15–20 osobników.

Do obwodu rownieńskiego 8 żubrów (3 samce, 5 samic) zawieziono z Puszczy Białowieskiej w kwietniu 1967 r. Żubry trzymano w wolierze, skąd zostały wypuszczone w grudniu. W latach 1967–1971 coroczny przychówek stanowił 9 osobników, śmiertelność – także 9 osobników. W roku 1970 i 1971 przychóweku nie było (Tatarynov 1973). Populacja przetrwała do 1978 r.

Na tereny obwodu iwano-frankowskiego żubry kaukasko-białowieskie zawieziono w 1976 roku w liczbie 8 osobników (4 samce, 4 samice) z Okskiego Rezerwatu Narodowego (Rosja). W celu uzupełnienia stada w 1978 r. przywieziono tu dodatkowo z Rezerwatu Prioksko-Terrasnego (Rosja) 2 żubry, a w 1982 r. – jeszcze 8 osobników. Ogólnie z dwóch wymienionych rezerwatów przywieziono 18 żubrów (Halaka 1973). Zwierzęta, przesiedlone w październiku z innej strefy klimatycznej nie były w stanie przez krótki okres adaptować się do nowych warunków. Od 1980 r. u wszystkich samców obserwuje się chorobę ropno-nekrotyczną (ropienie) narządów płciowych, tak zwane zapalenie żołądźci prącia. Z tego powodu obserwowano regularny coroczny ubytek żubrów. Poza tym żubry ginęły z wycieńczenia wskutek braku pokarmu, przechłodzenia organizmu podczas ciężkich zim i porażenia motylicą. Wśród przyczyn niepowodzenia tej reintrodukcji znajduje się również nieprawidłowo wybrane miejsce wypuszczania (obszar gęsto zaludniony), śmiertelność wskutek kolizji (z pociągami) oraz wysoka presja antropogeniczna na obszarze przebywania stada. Na nagły spadek liczebności wpłynęły również wyjątkowo ciężkie zimy z dużą ilością śniegu i długotrwałymi mrozami (Bondarenko *et al.* 1999).

Stado żubrów często dzieliło się na dwie albo trzy grupy prowadzone przez samice, migrowało w promieniu do 10 kilometrów. Podczas migracji żubry wyrządzały znaczne szkody na działkach mieszkańców pobliskich wsi (zjadanie stogów siana, obgryzanie kory drzew owocowych, zniszczenie oziminy). Kompensacja tych strat w związku z brakiem odpowiednich funduszy nie była możliwa. W ciągu piętnastu lat (1976–1991) liczebność stada osiągnęła jedynie 26 osobników, a od 1991 r. obserwowano jej zmniejszanie. Ostatnie 4 osobniki zarejestrowano w 1999 r.

Na początku października 1970 r. z Rezerwatu Berezińskiego (Białoruś) na teren państwowego gospodarstwa łowieckiego «Bukowinskie» (obwód czerniowiecki) zawieziono 6 żubrów (2 samce i 4 samice), z Okskiego – 9 żubrów (5 samców i 4 samice) i z Prioksko-Terrasnego – 4 żubry (2 samce i 2 samice). W ciągu następnych 20 lat na terenach tego obwodu zarejestrowano zwiększenie liczebności stada. Przyrost wahał się w granicach od 4,3 do 32,5%, średnio o $9,82 \pm 1,66\%$. Największą liczebność stado osiągnęło w latach 1994–1995, około 225 osobników. Od 1996 r. zaobserwowano zmniejszanie się liczebności. W latach 1996–2007 liczebność zmalała 2,6 razy, średnio rocznie zmniejszała się o $8,58 \pm 1,61\%$. Według oceny w 2009 r. stado liczy około 70 osobników.

W obwodzie lwowskim istnieją dwie populacje żubra: jedna na obszarze górskim, druga – na równinnym. Na obszar górski 10 żubrów (4 samce, 6 samic) zostało zawiezionych z Puszczy Białowieskiej w maju 1965 r. Około dwa lata

trzymano je w zagrodzie (Khoyetskyy 2002). Górską populację w połowie lat 90-tych stanowiła ponad 30 osobników. Zwierzęta unformowały 4 grupy, osobno trzymały się stare samotne samce (Khoyetskyy 2003). Ze względu na znaczny spadek liczebności pojawiło się zagrożenie zaniku tej populacji. W celu odnowienia pogłowia w 2005 r. opracowano projekt „Odbudowy europejskiej populacji żubra we Wschodnich Ukraińskich Karpatach”, który współfinansuje Fundacja Dużych Roślinożerców (Large Herbivore Foundation, Holandia). Zgodnie z projektem, żubry po dwuletnim przebywaniu w wolieryze powinny być zostać w 2009 r. wypuszczone na wolność, jednak dopiero w czerwcu tego roku udało się do zagrody przywieźć pierwszą grupę żubrów dzięki wsparciu Stowarzyszenia Miłośników Żubrów (Polska).

Więszym powodzeniem cieszą się próby odnowienia populacji żubra na równinnym obszarze obwodu lwowskiego. Tu, na teren państwowego gospodarstwa łowieckiego „Styr” 6 osobników przywieziono z Litwy w listopadzie 1980 r., a w lutym następnego roku kolejne 6 osobników. W marcu 1981 r. zostały one wypuszczone na wolność. Zwierzęta źle rozmnażały się, obserwowano migrację poszczególnych osobników na obszar sąsiedniego obwodu rówieńskiego i tarnopolskiego. Na początku XXI w. liczebność żubrów zmalała do 6–8 osobników. W celu odbudowy populacji w ciągu lat 2008–2009 zwierzęta grupami po kilka osobników przywożono z obwodu winnickiego. Po krótkiej aklimatyzacji (2–3 miesiące) wypuszczone je na teren gospodarstwa łowieckiego. Według oceny w czerwcu 2009 r. stado liczy około 25 osobników.

Restytucja żubra w Zachodnim regionie Ukrainy zaczęła się w roku 1965. Żubry były przywożone na tereny 5 obwodów, gdzie utworzyły 6 populacji: trzy na terenach górskich i trzy na równinach. W dwóch populacjach (górska i z równin) zwierzęta z różnych obiektywnych i subiektywnych przyczyn wyginęły. Zagrożone jest dalsze istnienie żubra w obwodzie wołyńskim i lwowskim (populacja górska). Największa liczebność tego gatunku jest rejestrowana obecnie na terenach obwodu czerniowieckiego.

Piśmiennictwo

- Bondarenko V.D., Kozaba R.P., Khoyetskyy P.B. 1999. Żubry znów nad przepaścią? Zwiastun naukowy Ukraińskiego Narodowego Uniwersytetu Leśno-Technicznego 9.9: 120–126.
- Halaka B.O. 1973. O współczesnym rozpowszechnieniu żubra (*Bison bonasus* L.) na Ukrainie. Zbiór prac Muzeum Zoologicznego 35: 85–87.
- Herus K., Kryzhanivskiy V. 2005. Współczesny stan populacji żubra na Ukrainie. Zwiastun Uniwersytetu Lwowskiego 39: 110–113.
- Tatarynov K.A., Diakun F.A. 1969. Reaklimatyzacja żubrów w lasach obwodu wołyńskiego. Magazyn zoologiczny 48: 612–614.
- Tatarynov K.A. 1973. Fauna kręgowców Zachodu Ukrainy. Wydawnictwo Uniwersytetu Lwowskiego, Lwów: 257 pp.
- Khoyetskyy P.B. 2002. O migracji żubra na Połoninach Rosochackich. Zwiastun naukowy Ukraińskiego Narodowego Uniwersytetu Leśno-Technicznego 12.3: 83–86.
- Khoyetskyy P.B. 2003. Stan populacji żubra (*Bison bonasus* L.) w Beskidach Skoliwskich. Zwiastun Uniwersytetu Lwowskiego 32: 128–133.